Sotsieteedi alaliseks sekretäriks. Selles ametis osutas P., asudes Riias, suurt ettevõtlikkust ja energiat, andis välja sotsieteedi toimetusi, kuid jätkas samal ajal teaduslikke uurimistöid, millede eest ta a. 1801 sai Königsbergi ülikoolilt filosoofiadoktori aukraadi. A. 1800 sai P. kutse tulla asutatavasse Tartu ülikooli füüsikaprofessoriks. Kui ei teostunud ta kavatsus ühendada uut tegevust sotsieteedi sekretäri ametiga, loobus ta viimasest, asus a. 1801 Tartu ja hakkas enne ülikooli ametlikku avamist eraviisil loenguid pidama. Ühendades mitmekülgsed huvid ja rikkalikud teadmised praktilise teoinimese kogemustega ja raugematu energiaga osutas P. professorina nii teadusmehe kui ka ülikooli organiseerimise ja üliõpilaste kasvatamise töös õieti väljapaistvat tegevust. Viimase tagajärjekust aitasid soodustada tihedad sõprussidemed P.-i ja Vene keisri Aleksander I (vt.) vahel. Oma siira ja entusiastliku suhtumisega humaanse monarhi isikusse võitis P. 1802. a., mil Aleksander Tartut külastas, viimase südame ja sai pikemaks ajaks ta intiimseks nõuandjaks, sõbraks ning tagaõhutajaks, mõjustades kirjade ja isiklikkude kokkupuudete teel tema tegevust. Alles järgneval aastakümnel tekkis neis suhteis jahenemine, milleks andsid tõuke Aleksandri iseloomus ja tema sisepolitikas sündinud muutused. Tartu ülikooli esimesil aa. õnnestus P.-il vabastada uus õppeasutis kohalikkude rüütelkondade eestkostmise ja järelevalve alt. Kasutades oma sõprussidemeid keisriga hankis P. ülikoolile 12. XII 1802 keisri poolt kinnitatud asutamisakti, mis ülikooli valitsemisest kõrvaldas senise rüütelkondade esindajaist koostuva kuratooriumi, ülikoolile kindlustas laialise siseautonoomia ja küllalised ainelised vahendid. Ka 12. IX 1803 kinnitatud ülikooli statuudi läbiviimisel olid P.-il suured teened. Tema juhatuse all töötava füüsikakabineti varustas P. õieti rikkaliku sisseseadega ja oskas üldse suure leidlikkuse ning osavusega võita raskused, milledega noorel ülikoolil tuli võidelda. 1802. a. oli P. ülikooli prorektoriks ja valiti rektori ameti ellukutsumise järel samal a. selle esimeseks rektoriks. Rektorina toimis ta õppeaastail 1802—03, 1805—06, 1812—13, kuid ka muul ajal oli tema mõju ülikooli elus väga suur. Vastandina aadli eksklusiivseile püüdeile rõhutas P. alatasa, et ülikool pole ainult aadli poegadele määratud õppeasutis, vaid peab seisma kõigi maa seisuste teenistuses. Talupoegade eest oli P.-il võimalus välja astuda isiklikul audientsil 26. X 1802, mil ta esitas keisrile märgukirja Kaugershofi rahutuste kohta ja kirjeldas talurahva väljapääsmatut seisukorda. Parandusettepanekute väljatöötamiseks moodustas Aleksander I otsekohe komisjoni, millesse P.-i kõrval kuulus ka Fr. v. Sivers (vt.). Komisjoni töö kohta pole lähemaid teateid; mõningate andmete järgi otsustades esinenud P. selles niivõrra radikaalsete ettepanekutega, et keiser talle märkuse teinud, mille tagajärjel P. komisjonist välja astunud. P.-i tegevus nii ülikooli organiseerimise kui ka teistel aladel tekitas Balti aadlis terava pahameele; valitsusele saadetud avalikes ja salajasis kaebusis kujutati teda hädaohtliku demagoogina ja rahva hässitajana; kuid tänu tema sõprusele keisriga ei annud säärased denuntsiatsioonid tagajärgi. 1826. a. vabastati P. enda palvel professori kohustest. Samal a. siirdus ta Peterburi Vene Teaduste Akadeemia liikmeks. A. 1840 loobus P. emeriteeritud akadeemikuna sellest tegevusest ja suri ühel reisil Helsingis 8. VII 1852. Nikolai I valitsemise ajal esitas P. keisrile viimase loal mitmesuguste küsimuste üle märgukirju, milledes ta m. s. haruldase julguse ja otsekohesusega taunis mõningaid Vene riikliku elu nähteid. Teadusmehena on P. liikunud füüsika, keemia, arstiteaduse (a. 1827 annetas Tartu ülikooli arstiteaduskond talle *dr. med. h. c.* tiitli), pedagoogika ja tulundusteaduse alal ja avaldanud suure arvu teaduslikke töid.

Recke-Napiersky III; Beise II; Allg. D. B. LII; Р. Б. Сл. (Н. Шильдеръ); Левицкій I, 406—11; Е. Пѣтуховъ, Императ. Юрьевскій, бывш. Дерптскій, Университетъ за сто лѣтъ его существованія (1902); Fr. Bienemann, Der Dorpater Professor G. Fr. P. und Kaiser Alexander I (1902); W. Stieda, Alt-Dorpat (1926). *P. T.*

PARTS, Elmerice, tantsijanna, sünd. 27. X 1888 Võrumaal Saarjärve mõisas mõisarentnik K. Meyer'i tütrena, õiendas a. 1904 eksternina Peterburis keskkooli lõpueksami, astus a. 1909 abiellu adv. K. Partsiga (vt.), teotses esiti maalikunsti alal, olles parun H. v. Sass'i õpilane, kuni pühendus tantsule, mida õppis m. s. Juta Klamt'i juures Berliinis. 1918. a.-st alates on P. avalikult esinenud plastiliste tantsudega peale kodumaa ja Läti linnade peamiselt Berliinis, siis Dresdenis, Hamburgis, Londonis, Budapestis. P.-i tantsloomingu peateemiks on erootika; tema masintantsud on esimesed sel alal mitte ainult Eestis, vaid ka välismail. Tema kunstilaad vastab üldiselt suurlinna raffineeritud maitsele. — Oma moderni ja julge ideede väljendusviisiga tantsus sai P. kodumaa publikus ja kriitikas sagedasti äärmiselt lahkuminevate hinnangute osaliseks. Välismail, eriti Berliinis, on arvustus (A. Polgar j. t.) suhtunud tema loomingusse tunnustavalt ja huviga.

Isikl. j. m. saadud andmed. *V. M.*; *T.*